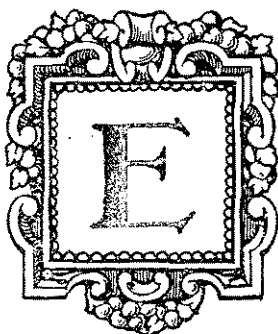

STUDIS PHILOLOGICS

I

LA PARAULA CASTEYLANA «CIDIÉRBEDA» < *CITÉRBITA »

EN Menendez Pidal, el savi cathedràtic de l'Universitat Central, en la *Revista de Filologia Española* (1) tracta d'aquesta «paraula curiosa, qu'existeix en la litteratura mig-
eval, en la clàssica, en la llengua moderna, i que malgrat això stà absent dels dictionaris corrents». Les primeres formes conegudes que pòsa, són «cidiérbedas» i «cediér-
uedas» emprades per l'Arxiprest d'Hita en 1330. Després fa sment de les formes que troba en l'*Art Cisorio* d'Henric de Villena (1384-1434) que són «çidiéruelas», «cidé-
ruelas» i «cidéruedas». I per fi dóna la forma trobada en la «*Floresta española*» d'en Mencior de Santa Cruz (Bruxeles 1598), qu'és «cilléruedas», forma registrada més tard, (segle XVII) per A. Oudin en son dictionari «*Tesoro de las dos lenguas*». Les formes actuals de la llengua parlada qu'En M. P. smenta com més usades, són: «civiér-
gueda» (Avila) i «ciérbeda» (Palencia) i demés les més rústiques «civiérdega», «civèrgueda», «civèrguida» i «civildiga».

La paraula «cidiérbeda» vol dir arreu, el llom del porc o la carn que resta en el costeylam del porc un cop tret el llom. En M. P. diu que desconeix l'etymologia del mot, però fa remarcar la sorprenent relatió que per la forma, i el significat pot tenir la dita paraula, amb la bretona «*Kilèvardon*» que vol dir «porc fresc». Afegeix però, que sols una antiga forma cèltica o bé for-

mes franceses intermitges poden affermar aquesta relatió.

En altre número de la mateixa revista, sortit a llum recentment (volum VII, quaderns tercer-quart, plana 369), l'il·lustre philòleg al·lemaný, En W. Meyer-Lübke, professor de l'Universitat de Bonn, proposa una altra etymologia de la paraula smentada, fent-la derivar del llatí clàssic «*celébritas*» si bé fa constar qu'a primer cop d'uyll, hi hauria dificultats morphològiques i semàntiques per a admétre-la. Diu, qu'en francès antic, la paraula llatina «*dignitas*» volia dir «llepoleria» i que l'actual francès «*daintiers*» (turmes de cérvol), deriva de «*dignitate*». Per tant en els cercles monachals de l'edat mitjana, podien molt bé els frares haver anomenat «*celébritas*» al llom del porc, com ménja exquisida digna d'ésser celebrada i d'aquesta paraula *celebritas* el poble n'hauria fet «*cillérvedas*».

A l'etymologia proposada per En M. L. tenim de fer-hi quelques remarques: Primer caldria documentar qu'els monjos anomenaven «*celébritas*» al llom de porc o al costeylam, i segón, que si bé «*celébritas*» podria explicar la forma «*cillérbeda*» (que no es troba escrita fins a darreries del segle setze) en canvi, no pot explicar satisfactoriament al meu entendre, les formes més antigues «*cidiérbeda*, «*cidiérbela*» etz. Demés, no creiem qu'el mot «*daintiers*» vingui de «*dignitate*» com supposa M. L., sinó de **damitariu*, de *damus*, en català, *daina*. D'aquest mateix parer és en Körting, quan diu en son «*Lateinisch-romanisches Wörterbuch*» article 2968, *DIGNITAS: Neuf-
franz, DAINTIERS, Hirschgeilen, Sturzwild-*

(1) Volum VII-1920, quadern primer, planes 4-6.

pret, gehört nicht hierher, sondern ist Ableitung von «DAMUS».

Indubtablement la paraula de que ens ocupem és una de les que més dificultats ofereixen per a trobar-ne una etymologia quelcom raonable que satisfaci, el mateix per l'evolució fonètica que per la semàntica, i que pugui ésser acceptada. Malgrat les dificultats, ens aventurem a donar la nostra opinió amb el bon desig de posar a contribució les nostres scasses coneixences, però sense voler fer en absolut cap alard d'erudició, ni molt menys tenir la presumpció de smenar la plana als dessusdits savis philòlegs.

Avants que res, tenim de dir qu'és evident, per les formes donades, que la paraula ha sofert diverses metàtesis. Nosaltres creiem que ens trobem davant d'una paraula llatina composta que ja va sofrir una metàtesi en el llenguatge romànic d'Hispania. Els components que creiem veure-hi, són les paraules llatines: «*cibus*» menjar, aliment (d'aon el cast. *cebo*, *cebón*, *cebar*) i «*erctus*», ert, dur, fort, dret, stirat (d'aon el cast. *yerto*, *enertarse*, *alerta*), l'italià *all'erta* etz. Aquesta forma **erctus* surt naturalment del clàssic *erectum*, supí del verb *erigo*, erigir, alçar, aixecar, stirar, etzétera.

Sabut és que tant el llom, com el costeylam, com tota carn de porc curada al fum, un cop ben aixuta, resta forta i erta. Citem en comparança la *cecina*, la moixama i els embutits de tota mena. En totes les terres de Castella hi ha el costum al occir el porc per Nadal, de treure'n el llom, posar-lo en adob durant vuit dies, i després penjar-lo als cairats de la cuina prop la llar de foc, per a que s'aixugui i sdevingui fort. De vegades també un cop adobat en fan bocins i en farceixen grossos bodeys produint aixís el conegut «*embuchado de lomo*», que també sdevé fort i ert al poc temps. De manera qu'el significat del compost **cibertu* correspon perfectament al de la paraula castellana antiga «*cidierbeda*» (carn erta). El compost vulgar «*cibertu*» amb els suffixes tant comuns —*itus*, —*icus*, hauria donat les formes «*cibértitas*, «*cibérticas*» (en femení infl.

per carn i proparoxytons com *dómitus* (duende), *pérdita* (pérdida) etz.), que podien haver donat en romanç casteylà, **Cibiértidas*, i **cibiértigas*, respectivament.

Però aquestes dues formes no es troben. Cal per lo tant supposar una metàtesi que produís les formes **cidierbita* i **cidierbica*. I d'aquestes formes si, que en podem treure bonament la forma antiga «*cidierbeda*» i la hipotètica **cidierbega*, d'aon amb nova metatesi moderna, sortiria l'actual *cibiérdega*, i les altres formes vulgars, *cibiérgueda*, *civildiga*, etz.

Les formes «*cidieruelas*, «*cidéruelas*» trobades en Henric de Villena (que co-existeixen amb *cidéruedas*) s'expliquen perfectament pel canvi de D en L en altres paraules com *Madriles* i *madrileño* (de Madrid), *mielga* (de herba mèdica), el vulgar *melecina* (per medicina) etc.—La forma «*cillérveda*» s'explica per la semblança fònica de les síl·labes, *diè llè*. I «*cierveda*» (1) per la caiguda (molt commú) de la *d* intervocàlica com en *peazo* per *pedazo* (boci) etz. en llengua vulgar.

Se'ns dirà probablement, que per admetre l'etymologia qu'hem proposada, hi ha una dificultat, i és que no s'explica la permanència de la vocal post-tònica interna, que si bé en català, es manté en alguns casos (*mànega* < *mànica*, *càrrega*, < *càrrica*, *llèmena*, < dissimilació de **llèmena* < **lèndine*); en casteylà sol caure gaire bé sempre (*mànga*, *càrga*, *liendre*), en les paraules hereditaries. Hi han excepcions però. Citem: *Lucièrnaga* < **lucernica*, (lluèrna), *Murciégalo* i *murciélagu* < *mus*+*caeculu* (*muricec* o *rat penat*), *lóbrego* < *lúbricu* (*llòbrec*), *párpado* < **pálpetru* (clàssic, *palpebra*) *parpeyla*, *pámpano* < *pámpinu* (*pàmpol*) *huéspedede* < *hóspite* (*hoste*) *bóveda* < **vólvita* (*vólvere*) *cath. volta*, etz. Smentem també de passada el gallec *Cegárrega* (Cuveiro) < **cicádica* (*cigala*). I alguns noms de lloc, *Sepúlveda* *Cabuèrniga* (Valle de) *Anzánigo*, etz. Per tant be prou, pot considerar-se la dessusdita paraula *cidierbeda*, com un cas d'exceptió en el qual la vocal post-tònica interna no cau. I sinó de quina paraula podrà venir?... Qui més hi sàpigui que més hi digui.

PROF. MICHEL VENTURA BALAÑA.

(1) La paraula «*cièrbedas*» la tenim registrada com d'Alcozar, (districte de Burg d'Osma, Soria), on vol dir «les penjareyles que duen al coy les cabres i altres remugants». En aquest cas tal volta es pugui aventurar l'etymologia «*ceruillas*» de *ceru* (cérvol), amb semblant evolució fònica que «*citerbita*».